

Branko Tošović

Leksičke stilističke razlike između bosanskog/bošnjačkog, hrvatskog i srpskog jezika

Markirana leksika bosanskog/bošnjačkog, hrvatskog i srpskog jezika (B, K, S) obrazuje tri grupe riječi. U prvoj se nalaze riječi koje su u oba jezika identične, ali su u hrvatskom markirane, a u srpskom (i ponekad bosanskom/bošnjačkom) neutralne. Druga grupa je sastavljena od riječi koje postoje u oba jezika, ali su u srpskom markirane, a u hrvatskom neutralne. Treća grupa obuhvata riječi koje su u hrvatskom markirane, a u srpskom ili ne postoje ili se uopšte/gotovo ne upotrebljavaju.

Ključne riječi: leksička razlika, stilistika, stilistička vrijednost, srpski, hrvatski, bosanski/bošnjački.

0. Za istraživanje leksičkih stilističkih razlika neophodno je imati odgovarajuće rječnike. Međutim, srpska i bošnjačka lingvistika ne raspolaže takvim priručnicima, a hrvatska ima dva. [1], [5] Istina, postoji rječnik za bosanski/bošnjački jezik [2], ali je on za ovakvu analizu neupotrebljiv jer ne daje stilističku vrijednost leksema. Što se tiče srpskog jezika, u posljednjih tridesetak godina (tačnije nakon pojavljivanja rječnika dviju Matica nije objavljen nijedan rječnik koji bi u ove svrhe mogao poslužiti. Srpski akademijin rječnik nije pouzdan jer je koncipiran kao rječnik srpskohrvatskog jezika, i tek u posljednjim tomovima orijentisan je samo na srpski jezik. [4] Osim toga on obuhvata samo leksiku do slova O. Stoga ćemo kao polazni materijal uzeti građu koji nudi Aničev rječnik i pokušati je dovesti u vezu sa srpskim¹ i bosanskim/bošnjačkim. Za analizu smo uzeli leksiku iz prvog dijela Aničevog rječnika, što je dalo dovoljno materijala da se obuhvate i razmotre osnovni aspekti ove problematike. U radu ćemo moći da ukažemo (1) koliko i kakvu markiranost sadrže lekseme hrvatskog jezika i da djelimično objasnimo (2) kako i koliko se one stilistički vrednuju u srpskom i bosanskom/bošnjačkom jeziku. Zbog neproučenosti problema i nedostatka priručnika, tumačenja koja budemo davali biće često na nivou pretpostavki i hipoteza.

1. Manje ili veće razlike između B, K i S postoje na svim nivoima (fonetsko-fonološkom, ortoepskom, leksičko-semantičkom, idiomatskom, derivacionom, morfo-

loškom, sintaksičkom i tekstualnom). Svaki tip stratusne diferencijacije jezika sadrži u sebi dvije komponente: stilističku markiranost i stilsku izdiferenciranost. U prvom slučaju radi se o binarnoj korelaciji "markirano – nemarkirano", tačnije "stilistički obojeno (ekspresivno) – stilistički neutralno". U drugom slučaju riječ je o višestrukoj korelaciji, u kojoj je jezička jedinica obilježena funkcionalnim stilom, kompleksom, podstilom, međustilom, žanrom... Suštinu stilističkih razlika čini opozicija neutralno – ekspresivno.² Na leksičkom planu postoje dvije osnovne mogućnosti: 1. da u jeziku A imamo neutralni oblik, a u jeziku B i(li) C ekspresivni, 2. da u jeziku A imamo ekspresivni oblik, a u jeziku B i(li) C, neutralni. Potpuna razlika nastaje kada u sva tri jezika (B, K, S) postoji ista leksema različite stilističke vrijednosti. Svi ovi slučajevi daju nekoliko osnovnih kombinacija: neutralno ↔ kolokvijalno, neutralno ↔ regionalno, neutralno ↔ sociolektalno, neutralno ↔ arhaično, neutralno ↔ visokoparno, neutralno ↔ ironično, neutralno ↔ vulgarno.

2. Markirana leksika hrvatskog i srpskog jezika obrazuje tri skupine riječi. U prvoj se nalaze riječi koje su u oba jezika identične, ali su u hrvatskom markirane, a u srpskom neutralne. Ovdje postoje dvije podgrupe. U prvu spadaju hrvatske lekseme uz koje Anić daje odrednicu "srp." (srpski) tipa: *armenski* (hrvatski jermenski),³ *Arnaut* (Albanac),⁴ *berza* (burza), *bioskop* (kino), *bjekstvo* (bijeg), *čaršaf* (plahta), *čitulja* (obavijest o smrti i pomenu), *čifta* (1. trgovčić, sitničar, 2. lihvar, zelenaš, kaišar), *čutati* (šutjeti), *dejstvo* (djelovanje, akcija), *delija* (junak, kršan, jedar momak),⁵ *mnogo dobar*, *drvce* (žigica, šibica), *duvati* (puhati), *fabrika* (tvornica), *gas* (plin, petrolej), *gnjurac* (ronilac), *igra* (ples), *igrati* (plesati).

Jednu podgrupu čine riječi koje su u srpskom manje-više neutralne, a u hrvatskom (1) razgovorne: *advokat* (razg. iron. branitelj u kakvoj prilici), *bek* (sport. razg. branič), *bina* (pozornica), *bokal* (pehar, vrč), *borik* (šumica, gaj, četinara), *bubašvaba* (reg. razg. žohar), *buđ* (plijesan), *cigla* (opeka),⁶ *pumpa* (crpka), *cucla* (duda, čuća razg.), *džigerica* (jetra), *farmerke* (traperice), *fildžan* (šalica), *fišek* (reg. razg. šiljast oblik papirnate vrećice, vrećica šiljasta oblika), *flaša* (boca),⁷ *frižider* (hladnjak), *gazdinstvo* (gospodarstvo), *pegla* (glačalo), *peglati* (glačati), *pečurke* (razg. reg. gljive),

² Više o ekspresivnosti v. u [6].

³ [4] nema *Armen*, *armenski* već samo *Jermen*, *jermenski*.

⁴ [4] upućuje na *Albanac*.

⁵ Uz ovu riječ dolazi u [4] odrednica „reg.”.

⁶ Za *ciglanu* ne postoji kao ekvivalent jedna riječ, već više: *tvornica cigala*, *mjesto gdje se izrađuju cigle*.

⁷ Glagol *flaširati* nema u Aničevu rječniku stilističku oznaku. [1]

¹ U tumačenju srpskih riječi orijentisaćemo se na [4].

golman (vratar), *don* (poplat),⁸ *bodi* (razg. žarg. steznik)⁹, (2) žargonske (odrednica "žarg."): *bradonja* (četnik),¹⁰ *brusthalter* (grudnjak), *centarhalf* (srednji pomagač), *direktor* (razg. žarg. loza koja nije cijepljena, vino od takve loze)¹¹, *gajba* (žarg. lokal. košara ili plasnični sanduk, krletka, kavez), (3) izrazito ekspresivne, npr. *čedo* (razg. iron. četnik), (4) regionalne: *alas* (ribič, ribar na rijeci), *ašikovati* (reg. razgr. ekspr. udvarati se djevojci, ljubovati), *baglama* (šarka), *ben* (madež), *bostan* (1. lubenica, 2. zajednički naziv za dinju i lubenicu, 3. mjesto gdje raste bostan), *brojanice*, *brokoli*, *burgija* (reg. razg. svrdlo), *čik* (reg. razg. opušak), *čvoka* (reg. razg. zvrčka, čvrga, frnjokula), *čorsokak* (sporedna slijepa uličica, sokak bez izlaza na jednom kraju), *čuran* (reg. ekspr. puran), *drum* (cesta, put), *dušek* (madrac), *đerdan* (reg. etnol. ogrlica), *đubrivo* (reg. etnol. gnojivo), *ekser* (reg. razg. ekspr. čavao, hljeb (ekspr. kruh),¹² (5) ekspresivne ("ekspr.")¹³: *brodolomnik* (brodolomac), *bukinja* (baklja), *čistota* (svojstvo nematerijalnih činjenica, stanje bez neželjenih primjesa), *čvoruga* (čvor, kvrga, izraslina), *debakl* (slom), *dželat* (krvnik), *džin* (div, gorostas), *gnjev* (velika ljutina, đestoko izražena srdžba; bijes, jarost), *grotlo* (krater), *hljeb* (1. ekspr. kruh, 2. okrugao oblik kruha),¹⁴ (6) podrugljive: najinteresantniji primjeri je imenica *Balkan*, *balkanac*, *balkanski* u značenju 'primitivno, nekulturno, tipično za Balkan kao nešto loše',¹⁵ (7) neobične ("neob."): *brusač* (brusitelj), *ciglo* (samo, jedino), *cipelar* (postolar, obučar), *degažman* (oslobođenje ili prekidanje neke obveze vlastitom odlukom ili ispunjenjem kakva propisa, otpustom i sl.), *dostava* (prijava, dojava, denun-

⁸ Glagol *pođoniti* ne prati u ovom rječniku markacija. Kaže se "boli me *don*" (a ne *poplat*) u značenju 'baš me briga, svejedno mi je, ne tiče mi se'.

⁹ Riječ *bek* ima u [4] samo "sport.". Uz *buđ* [4] nema nikakvu oznaku, jedino uz oblik *buđa* ističe da je to varvarizam. Uz *golman* [4] ima samo oznaku "sport.". U [4] ne postoji riječ *bodi*.

¹⁰ [4] ima neutralno objašnjenje: "naziv za četnika".

¹¹ [4] ima uz 2. značenje ove riječi ('vrta nekalemljene inove loze') oznaku "agr. nar."

¹² [4] ne navodi uz *alas* nikakvu oznaku, jedino ističe da se radi o mađarizmu. Riječi *ašikovati*, *baglama*, *ben* (*benk* je varvaziram), *brojanica*, *burgija*, *drum*, *dušek*, *đerdan*, *đubrivo*, *ekser* nemaju markaciju. U ovoj rječniku nismo našli riječ *brokoli*. U vezi sa riječju *bostan* konstatuje se da je oblik *bostanj* varvarizam, a da značenje 'voćnjak, povrtnjak, bašta, cvjetnjak, šumica, zabran' ima pokrajinsku vrijednost.

¹³ Nazivi nekih nacionalnosti mogu dobiti konotaciju i postati ekspresivni etnonimi. Ne mora, recimo, riječ *Srbini* ili *Hrvat* biti stilistički jednaka za *Srbina* i *Hrvata*. Postoje različite asocijacije kod pojedinih nacija u odnosu na etnonime, recimo *Crnogorac* za *Srbina*, *Hercegovac* ili *Dalmatinac* za *Hrvata*, *Sandžaklija* za *Bošnjaka* i sl.

¹⁴ U [4] riječ *brodolomac* upućuje se na *brodolomnik*. Lekseme *bukinja*, *debakl*, *gnjev*, *grotlo*, *hljeb* ne prati oznaka.

¹⁵ One izazivaju pozitivnu i negativnu reakciju. U srpskom i bošnjačkom jeziku distanca između te dvije polarne pozicije je manja, nego u hrvatskom, u kome one imaju izrazito negativnu ocjenu zbog nastojanja u javnom životu (i ne samo u njemu) da se pokaže i dokaže da Hrvatska nije dio Balkana. Da u srpskom jeziku, može biti i vrlo pozitivna pozicija, pokazuje poznata i popularna pjesma iz 90. godina 20. v. Grudi moje *balkanske*, u kojoj se kaže: Vole te grudi moje *balkanske*, Oči tvoje jadranske... [4] nema nikakve oznake uz *Balkan*, *Balkanac*, *balkanac*.

cijacija), *dostavljač* (dojavljivač, potkazivač, denuncijant), *gledalac* (gledatelj),¹⁶ (8) neologizmi ("nov."): *golf* (zaljev),¹⁷ (9) ironične: *apoteka* (razg. iron. mjesto gdje je sve skupo, gdje se prodaje po visokim cijenama), *dakati* (stalno govoriti *da*, uočljivo često upotrebljavati *da* + prez. na mjestu infinitiva),¹⁸

3. Druga skupina je sastavljena od riječi koje postoje u oba jezika, ali su u srpskom markirane, a u hrvatskom neutralne. Da bismo izvršili njihovu analizu, morali bismo imati odgovarajući srpski rječnik, koji u datom trenutku ne postoji te stoga možemo samo pretpostaviti da riječi tipa *blagdan*, *opeka*, *plin*, *ronilac*, *šibica*, *šutjeti*, *žigica* dolaze u ovu skupinu.

4. Treća skupina obuhvata riječi koje su u hrvatskom markirane, a u srpskom ili ne postoje ili se uopšte/gotovo ne upotrebljavaju. Ovdje spadaju, prije svega, hrvatski regionalizmi (oznaka "reg.").

Najveću podgrupu čine italijanizmi. Neki od njih su bez bilo kakve markacije: *butelja* ž [tal.] boca za vino izdužena grlica. Drugi imaju oznaku "reg.": *balancana* (plavi patlidžan), *balin* (zrno sačme), *barilo* (bačva), *biž* (1. zrno graška /ob. u jelu/ 2. /mn biži/ grašak priređen kao jelo [janjetina s -ima]), *botilja* (boca od sedam deci; butelja, buteljka), *čakula* (često u množini: govorkanje, glasine, brbljarij *e*), *fila* (u kojem se čeka na što, npr. kad se kupuju ulaznice za kazalište), *fumada* (naglo crvenjenje u licu, nastup nervoze i sl. [-e su mi došle]), *ardin* (kultiviran gradski vrt za odmor u primorskim mjestima; perivoj, park), *fjoret* (cvjetić), *fonta* (fant, penj), *frenja* (špekula), *frigati* (pržiti), *fritule* (uštipci), *gaštapan* (vrsta kućnog termita, rus), *grandeca* (stil života mediteranskog građanina koji se zasniva na smislu za uživanje u lijepom, rijetkom i skupocjenom, život na velikoj nozi uglavnom u granicama svojih mogućnosti), *grop* (čvor).¹⁹ Neki su obilježene kao "reg. općejez.": *grilje* (prozorska krila s pokretnim rebrima, omogućuju stalno zračenje i ujedno zaštitu od sunca; šalaporke, rebrenice).²⁰

Pretežni dio hrvatskih italijanizama ima dodatnu markaciju (pored "reg."): Uz jedne stoji oznaka da su razgovornog karaktera ("reg., razg."): *bagulina* (štap za šetnju, špacirštok), *balancja* (vaga, ob. koja ima dvije plitice, od kojih se na jednu stavlja uteg) [baci na ~u izvaži, da vidimo koliko je to teško]), *barkanj* (često u nazivima dijelova primorskog grada/ brodarica), *berekin* (deran), *barkarij* /ol (onaj koji barkom na vesla prevozi putnike /na moru, ob. preko užih kanala /), *bakul* (žohar), *betula* (krčma, gostionica), *bevanja* (ispičutura, pijanac), *bicerin* (čašica)

¹⁶ Riječi *brusač*, *degažman*, *dostava*, *dostavljač*, *gledalac* nisu u [4] stilistički markirane.

¹⁷ [4] ukazuje samo na upotrebu u sportu.

¹⁸ Uz lekseme *apoteka* i *dakati* [4] ne dolazi bilo kakva oznaka.

¹⁹ Od navedenih riječi samo neke u [4] imaju oznaku: *botilja* (pokr.), *butiga* (pokr.), *bulu* /menta (uz 4. značenje 'glava sa neočešljanom, prijavom kosom'), *bira* (pokr.).

²⁰ [4] ističe da je oblik *grilja* varvarizam.

golman (vratar), *don* (poplat),⁸ *bodi* (razg. žarg. steznik)⁹, (2) žargonske (odrednica “žarg.”): *bradonja* (četnik),¹⁰ *brusthalter* (grudnjak), *centarhalf* (srednji pomagač), *direktor* (razg. žarg. loza koja nije cijepljena, vino od takve loze)¹¹, *gajba* (žarg. lokal. košara ili plasnični sanduk, krletka, kavez), (3) izrazito ekspresivne, npr. *čedo* (razg. iron. četnik), (4) regionalne: *alas* (ribič, ribar na rijeci), *ašikovati* (reg. razgr. ekspr. udvarati se djevojci, ljubovati), *baglama* (šarka), *ben* (madež), *bostan* (1. lubenica, 2. zajednički naziv za dinju i lubenicu, 3. mjesto gdje raste bostan), *brojanice*, *brokoli*, *burgija* (reg. razg. svrdlo), *čik* (reg. razg. opušak), *čvoka* (reg. razg. zvrčka, čvrga, frnjokula), *čorsokak* (sporedna slijepa uličica, sokak bez izlaza na jednom kraju), *čuran* (reg. ekspr. puran), *drum* (cesta, put), *dušek* (madrac), *đerdan* (reg. etnol. ogrlica), *đubrivo* (reg. etnol. gnojivo), *ekser* (reg. razg. ekspr. čavao, hljeb (ekspr. kruh),¹² (5) ekspresivne (“ekspr.”)¹³: *brodolomnik* (brodolomac), *buktinja* (baklja), *čistota* (svojstvo nematerijalnih činjenica, stanje bez neželjenih primjesa), *čvoruga* (čvor, kvrga, izraslina), *debakl* (sлом), *dželat* (krvnik), *džin* (div, gorostas), *gnjev* (velika ljutina, đestoko izražena srdžba; bijes, jarost), *grotlo* (krater), *hljeb* (1. ekspr. kruh, 2. okrugao oblik kruha),¹⁴ (6) podrugljive: najinteresantniji primjeri je imenica *Balkan*, *balkanac*, *balkanski* u značenju ‘primitivno, nekulturno, tipično za Balkan kao nešto loše’,¹⁵ (7) neobične (“neob.”): *brusač* (brusitelj), *ciglo* (samo, jedino), *cipelar* (postolar, obučar), *degažman* (oslobođenje ili prekidanje neke obveze vlastitom odlukom ili ispunjenjem kakva propisa, otpustom i sl.), *dostava* (prijava, dojava, denun-

⁸ Glagol *podoniti* ne prati u ovom rječniku markacija. Kaže se “boli me *don*” (a ne *poplat*) u značenju ‘baš me briga, svejedno mi je, ne tiče mi se’.

⁹ Riječ *bek* ima u [4] samo “sport.”. Uz *buđ* [4] nema nikakvu oznaku, jedino uz oblik *buđa* ističe da je to varvarizam. Uz *golman* [4] ima samo oznaka “sport.”. U [4] ne postoji riječ *bodi*.

¹⁰ [4] ima neutralno objašnjenje: “naziv za četnika”.

¹¹ [4] ima uz 2. značenje ove riječi (‘vrta nekalemljene inove loze’) oznaku “agr. nar.”

¹² [4] ne navodi uz *alas* nikakvu oznaku, jedino ističe da se radi o mađarizmu. Riječi *ašikovati*, *baglama*, *ben* (*benk* je varvaziram), *brojanica*, *burgija*, *drum*, *dušek*, *đerdan*, *đubrivo*, *ekser* nemaju markaciju. U ovoj rječniku nismo našli riječ *brokoli*. U vezi sa riječju *bostan* konstatuje se da je oblik *bostanj* varvarizam, a da značenje ‘voćnjak, povrtnjak, bašta, cvjetnjak, šumica, zabran’ ima pokrajinsku vrijednost.

¹³ Nazivi nekih nacionalnosti mogu dobiti konotaciju i postati ekspresivni etnonimi. Ne mora, recimo, riječ *Srbini* ili *Hrvati* biti stilistički jednaka za *Srbina* i *Hrvata*. Postoje različite asocijacije kod pojedinih nacija u odnosu na etnonime, recimo *Crnogorac* za *Srbina*, *Hercegovac* ili *Dalmatinac* za *Hrvata*, *Sandžaklija* za *Bošnjaka* i sl.

¹⁴ U [4] riječ *brodolomac* upućuje se na *brodolomnik*. Lekseme *buktinja*, *debakl*, *gnev*, *grotlo*, *hleb* ne prati oznaka.

¹⁵ One izazivaju pozitivnu i negativnu reakciju. U srpskom i bošnjačkom jeziku distanca između te dvije polarne pozicije je manja, nego u hrvatskom, u kome one imaju izrazito negativnu ocjenu zbog nastojanja u javnom životu (i ne samo u njemu) da se pokaže i dokaže da Hrvatska nije dio Balkana. Da u srpskom jeziku, može biti i vrlo pozitivna pozicija, pokazuje poznata i popularna pjesma iz 90. godina 20. v. Grudi moje *balkanske*, u kojoj se kaže: Vole te grudi moje *balkanske*, Oči tvoje jadranske... [4] nema nikakve oznake uz *Balkan*, *Balkanac*, *balkanac*.

cijacija), *dostavljač* (dojavljivač, potkazivač, denuncijant), *gledalac* (gledatelj),¹⁶ (8) neologizmi (“nov.”): *golf* (zaljev),¹⁷ (9) ironične: *apoteka* (razg. iron. mjesto gdje je sve skupo, gdje se prodaje po visokim cijenama), *dakati* (stalno govoriti *da*, uočljivo često upotrebljavati *da* + prez. na mjestu infinitiva).¹⁸

3. Druga skupina je sastavljena od riječi koje postoje u oba jezika, ali su u srpskom markirane, a u hrvatskom neutralne. Da bismo izvršili njihovu analizu, morali bismo imati odgovarajući srpski rječnik, koji u datom trenutku ne postoji te stoga možemo samo pretpostaviti da riječi tipa *blagdan*, *opeka*, *plin*, *ronilac*, *šibica*, *šutjeti*, *žigica* dolaze u ovu skupinu.

4. Treća skupina obuhvata riječi koje su u hrvatskom markirane, a u srpskom ili ne postoje ili se uopšte/gotovo ne upotrebljavaju. Ovdje spadaju, prije svega, hrvatski regionalizmi (oznaka “reg.”).

Najveću podgrupu čine italijanizmi. Neki od njih su bez bilo kakve markacije: *butelja* ž [tal.] boca za vino izdužena grlića. Drugi imaju oznaku “reg.”: *balancana* (plavi patlidžan), *balin* (zrno sačme), *barilo* (bačva), *biž* (1. zrno graška /ob. u jelu/ 2. /mn biži/ grašak priređen kao jelo [janjetina s -ima]), *botilja* (boca od sedam deci; butelja, buteljka), *čakula* (često u množini: govorkanje, glasine, brbljarije), *fila* (u kojem se čeka na što, npr. kad se kupuju ulaznice za kazalište), *fumada* (naglo crvenjenje u licu, nastup nervoze i sl. [-e su mi došle]), *ardin* (kultiviran gradski vrt za odmor u primorskim mjestima; perivoj, park), *fjoret* (cvjetić), *fonta* (fant, penj), *frenja* (špekula), *frigati* (pržiti), *fritule* (uštipci), *gaštapan* (vrsta kućnog termita, rus), *grandeca* (stil života mediteranskog građanina koji se zasniva na smislu za uživanje u lijepom, rijetkom i skupocjenom, život na velikoj nozi uglavnom u granicama svojih mogućnosti), *grop* (čvor).¹⁹ Neki su obilježene kao “reg. općejez.”: *grilje* (prozorska krila s pokretnim rebrima, omogućuju stalno zračenje i ujedno zaštitu od sunca; šalaporce, rebrenice).²⁰

Pretežni dio hrvatskih italijanizama ima dodatnu markaciju (pored “reg.”). Uz jedne stoji oznaka da su razgovornog karaktera (“reg., razg.”): *bagulina* (štap za šetnju, špacirštok), *balancja* (vaga, ob. koja ima dvije plitice, od kojih se na jednu stavlja uteg) [baci na ~u izvaži, da vidimo koliko je to teško]), *barkanj* (/često u nazivima dijelova primorskog grada/ brodarica), *berekin* (deran), *barkarijol* (onaj koji barkom na vesla prevozi putnike /na moru, ob. preko užih kanala/), *bakul* (žohar), *betula* (krčma, gostionica), *bevanja* (ispičutura, pijanac), *bicerin* (čašica)

¹⁶ Riječi *brusač*, *degažman*, *dostava*, *dostavljač*, *gledalac* nisu u [4] stilistički markirane.

¹⁷ [4] ukazuje samo na upotrebu u sportu.

¹⁸ Uz lekseme *apoteka* i *dakati* [4] ne dolazi bilo kakva oznaka.

¹⁹ Od navedenih riječi samo neke u [4] imaju oznaku: *botilja* (pokr.), *butiga* (pokr.), *bulumenta* (uz 4. značenje ‘glava sa neočešljanom, prljavom kosom’), *bira* (pokr.).

²⁰ [4] ističe da je oblik *grilja* varvarizam.

bira (pivo), *bitva* (stupić na palubi broda koji služi za vezanje, manji stupić na obali), *bjankarija* (bijelo rublje, rublje), *bloketa* (predmet koji služi za gradnju zidova itd., od cementa i drugih smjesa izrađen kvadar i si., služi ob. za gradnju gospodarskih zgrada), *bocun* (1. trbušasta staklena posuda za vino u koju se toči iz bačve, grlo zvonasto prošireno i ne začepljuje se (prema zapremnini: litraš, litrenjak, politraš, trolitrenjak) 2. velika staklena opletena posuda od pet do deset litara s ručkom; balon, pletenka, 3. staklena posuda zapremnine ob. tridesetak litara, neopletena, za držanje ulja i rakije), *bonagracija* (zastornica), *botun* (dugme), *bračolet/bračolet* (narukvica), *brikval/brokva* (čavao), *bruškin* (četka), *bukalin* (posuda, vrčina), *butiga* (1. trgovina, trgovanje, 2. trgovačka radnja), *cavata* (natikača), *centura* (remen kao dio odjeće), *centurin* (uži remen kao dio odjeće, npr. ženske haljine), *cerot* (1. značenje zakrpa), *četrnul/čentrul* (lubenica), *cukar* (šećer), *cukun* (osoba slabe mogućnosti shvaćanja, onaj koji vrlo sporo i malo shvaća, glupan), *dota* (miraz), *duzina* (tuče/t/), *farabut* (onaj koji je na simpatičan način sposoban za razne nevaljalštine), *febra* (tjelesna temperatura), *feta* (kriška [~ kruha]), *fjok* (mašna – ukrasni dio odjeće, način vezanja vrpce, vezice itd.), *fortunal* (naglo, jako nevirijeme na moru s vjetrom), *fota* (loša volja, mrzovolja, ljutnja), *franja/frenja* (kuglica od stakla kojom se igraju djeca, špekula, pikula), *fregati* (1. /što/ ribati 2. /koga/ pren. grditi, karati, čitati lekciju komu 3. /koga, se/ ob. u šali spolno općiti), *frest* (koji nije iz ovoga kraja, koji nije iz ovoga mjesta, koji nije iz ove zemlje; stran, (koji je) stranac), *fundac* (talog crne kave), *fudra* (podstava), *gorgeđi* (1. kolorature 2. lijepo ptičje pjevanje, ptičji pjev koji je nadahnuo stvaranje kolorature), *grata-kaža* (ribež, trenica), *grez* (1. grub [~a žbuka] 2. prost, sirov, neugladen, neotesan /o načinu ponašanja i društvenom ophođenju/), *grota* (1. spilja, pećina 2. (ob. u mn) krupno oštro stjenovito kamenje u tlu 3. veći grumen čega, tvrd komad čega što nije smrvljeno ili otopljeno [živo vapno u ~ama]), *gulozarija* (specijalitet, poslastica, fino jelo, jelo koje posebno ide u tek i koje se osobito cijeni), *furbarija* (podvala, zamka s prijevarom, postupak onoga koji je »furbo«, izražena loša svojstva koja graniče s pokvarenošću, prefriganost).

Uz druge nalazimo oznaku razgovorno - familijarno ("reg. razg. fam."): *bimbin* (1. dječji muški spolni organ 2. (u šali) deprec. spolni organ odrasla muškarca). Uz treće se samo ukazuje da regionalizam ima ekspresivnu vrijednost ("reg. ekspr."): *franza* (sifilis). U nizu primjera daje se tročlana oznaka "regionalno – razgovorno – ekspresivno" ("reg. razg. ekspr."): *baruta* (svađa, galama u prepiranju, vika u prepiranju), *baruta* (svađa, galama u prepiranju, vika u prepiranju), *dođa* (radost, veselje koje se čita na licu, zanesenost nečim lijepim ili onim što mnogo obećava, ob. u D pun ~e koji sjaji od veselja, vrlo radostan, oduševljen čime), *fjaka* (stanje oslabljene aktivnosti, pospano stanje, ob. izazvano promjenom vremena ili kao potreba za kraćim popodnevnim odmorom; usporenost), *frajun* (onaj koji troši bez računa, koji se razmeće novcem, koji ne drži do novca).

Posebnu podgrupu čine riječi za žargonskom konotacijom. Najjednostavniji slučaj predstavljaju natuknice uz koje stoji samo oznaka "žarg.": *finta* (sitno lukavstvo; trik 2. sport spretna kretnja za zavaravanje protivnika u igri).

Žargonizam italijanskog porijekla može biti (1) regionalno-žargonska riječ ("reg. žarg."): *broštulin* (pržionik), *ferata* (željeznica), *finiti* (svršiti), *bonkulović* (gurman, sladokusac), (2) žargonsko-regionalna riječ ("žarg. reg."): *frajati* (odavati se jelu, piću i drugim užicima, često ne vodeći računa o troškovima, gostiti se, naveliko se častiti, priređivati gozbe), (3) razgovorno-žargonski riječ ("razg. žarg."): *bokun* (1. jd komad 2. mn zalogaji, dobra hrana), *borša* (1. torba (za svaku upotrebu, za kupovanje); rogožar, 2. v. torba, torbica), *bušta* (omotnica, koverta, 2. platna vrećica), *bušta* (1. žarg. rij. omotnica, koverta, 2. platna vrećica), *fit* (stanarina), (4) regionalna riječ žargonskog i opštejezičkog karaktera, što je kontradiktorno ("reg. razg. žarg. općejez."): (5) ekspresivni žargonski regionalizam ("reg. žarg. ekspr."): *fjaba* (bajka na pogrešnom mjestu, izmišljotina, priča bez osnove, prazno obećanje [pričati ~e]), (6) regionalna žargonska leksema pejorativnog karaktera ("reg. žarg. pejor."): *fonja* (onaj koji je najgorih moralnih svojstava). U nekim slučajevima postoje različite markacije dvaju značenja iste riječi: *fermati* 1. reg. žarg. a. zaustaviti b. naznačiti stavom tijela gdje je divljač; markirati (o lovačkom psu) 2. žarg. poštivati, uvažavati koga, držati do koga ili do čega, uzimati u obzir. Četvrti imaju u jednom značenju regionalni karakter ("reg."), a u drugom razgovorno-žargonski ("razg. žarg."): *fešta* (reg. 1. svečanost na dan sveca, proštenje 2. razg. žarg. svečana priredba; svečanost, veselje). Peti su žargonskog pejorativnog karaktera ("reg. žarg. pejor."): *fango* (čovjek najgorih karakternih osobina; smeće, đubre, ništarija, gad, svinja, ološ, feka, fonja), *feca* (v. fango), žargonskog familijarnog karaktera ("žarg. fam."): *fumati* (pušiti), lokalnog žargonskog karaktera ("lokal. žarg."): *fetivi* (pravi, rođeni, tipični, ob. u kontekstu: ~ Splićanin pravi itd. Splićanin) ili su ekspresivne pejorativne riječi ("ekspres. pejor."): *bulumenta* (gomila /ljudi/, nemirna amorfn masa ljudi). Postoje takođe rijetke i neobične riječi ("rij. neob."): *bastard* (2. vanbračno dijete). Uz neke dolazi tautološka oznaka "reg. lokal." (ukazuje se da je riječ regionalna i lokalna): *čaratan* (šarlatan), *fortica* (tvrđava), *friganica* (kriška kruha u jajetu i frigana; prženica). Šeste prati markacija o zanimanju, struci, profesiji – lovačkoj ("razg. lov."): *ferma* (1. stav u kojem pas divljač opaža prije nego što je podigne 2. položaj lovca kojem hajkači priteruju divljač), pomorskoj ("pom."): *bitva* (1. stupić na palubi broda koji služi za vezanje 2. manji stupić na obali), ribarskoj ("rib."): *fugera* (prenosivo ognjište /najstarije od gline/ za pripremanje hrane /na brodu itd./), ponekad proširenoj "reg. rib.": *fašin* (snop vriježa vinove loze kojim se love jegulje [loviti ~om, loviti na ~]). Uz sedme se ukazuje da su etnološkog karaktera – 1. "etnol. reg.": *fustanj* (platno, u određenoj boji i uzorku, za suknju kao dio dalmatinske gradske i seoske nošnje), 2. "reg. razg. entol.": *fumar* (dimnjak). Uz osme daje se oznaka o političkoj orijentaciji ("reg. pol."): *fiducijar* (1. povjerenik

2. onaj koji u raznim postupcima biranja zastupnika ima statutom ili sličnim aktom regulirana posebna prava /ob. u Istri/). Posebnu grupu hrvatskih regionalizama čine riječi koje su istovremeno germanizmi i italijanizmi ("njem. tal."): *cukor* [njem. tal.] reg. razg., šećer, *cukrenica* [njem. tal.] knjiš. posuda u kojoj se poslužuje šećer (uz čaj i si.); *sladornica*, *šećernica* knjiš., *cukarijera* reg. žarg., *doza razg.*, *cukerenica* [njem. tal.] knjiš. posuda u kojoj se poslužuje šećer (uz čaj i sl.); *sladornica*, *šećernica* knjiš., *cukarijera* reg. žarg., *doza razg.*

Od svih navedenih italijanizama samo je pokoji tipičan za srpski jezik i ima sličnu stilističku vrijednost. Takvi bi mogli biti: *bira*, *bulumenta*, *botilja*, *butelja*, *butiga*, *čakula*, *fermati*, *fešta*, *finta*, *frigati*, *fjaka*, *fortunal* i dr.

Pored italijanizama, drugu veću podgrupu obrazuju germanizmi (oznaka "njem."). Oni u hrvatskom jeziku imaju različitu stilističku oznaku i, koliko ovaj materijal pokazuje, češće su nego u srpskom. Obično se tretiraju kao žargonizmi i obično dolaze bez bilo kakve dodatne oznake (samo "žarg."). Jedni od njih mogu se naći u srpskom i bosanskom/bošnjačkom jeziku te imati istu ili približnu stilsku vrijednost: *brusthalter* grudnjak, *celer* biljka iz porodice štitarki (selen reg.), *cuger* brzopotezni šah, *cirkli* šestar term. općejez., *šestilo*, *falcati* presavijati strojem, *pregibati* na željenom mjestu (papir u knjigovežnici ili tiskari), *fasung* 1. v. utičnica općejez. term. 2. pov. količina hrane koja se dobiva prema zajamčenoj raspodjeli na potrošačke karte, *bonove* ili *točkice*, *falš* a. krivotvoren, *patvoren* b. pogrešan [~ ton] 2. pril. na pogrešan način [pjevati ~], *felga* kotač automobila (metalno kolo bez gume); *naplatak*, *frajer* 1. osoba, kicoš koji se pomodno oblači i si. i nastoji se time istaknuti u svojoj sredini 2. deprec. površan mladić; *nespretnjaković*, *fušer* 1. onaj koji radi u fušu (usp.) 2. pejor. onaj koji loše radi (ob. o zanatskoj usluzi) fušeraj vrlo loše, površno obavljen posao, *gemišt* 1. (bijelo) vino s gaziranim mineralnom vodom 2. žarg. deprec. smjesa,²¹ *fuš* 1. a. rad protivan zakonu i propisima o zapošljavanju i oporezivanju b. posao koji radnici ili zanatlije obavljaju u slobodno vrijeme radi zarade izvan radnog vremena u stalnom radnom odnosu; dopunski rad 2. proizvod površnog rada, loš rad ili loš proizvod rada. Postoje germanizmi uz koje stoji odrednica da su srbizmi ("njem. srp."): *armenski* [njem. srp. jermenski grč.] 1. prid. koji pripada, koji se odnosi na Armeniju i Armence 2. (-ski) pril. kao Armenac, na način Armenaca, *berza* [njem.] srp., v. *burza* (i druge riječi).

Neki su manje tipični za srpski i bosanski/bošnjački jezik: *bedinerica* dvorkinja, *spremačica*, *brocak* torba (doslovno: torba za kruh) koja se u opremi lovca, planinara itd. nosi preko jednog ramena, *buzenhalter* grudnjak, *drotar* 1. putujući popravljач lonaca i sl.; kotlokrpa 2. onaj koji po vanjštini i ponašanju ostavlja dojam najneuglednijeg društvenog sloja, *fergazer* rasplinjač term. općejez., *foršus* 1. v. predujam, kapara [dati ~] 2. iron. začecje djeteta prije braka [bilo je ~a], *fuserica* naprava ili

²¹ U [4] *gemišt* je varvarizam.

stroj koji se pokreće pritiskom stopala na pedal u sl. (zubarska bušilica, brus, šivači stroj) u kartaškoj igri u kojoj onaj koji odigrava ima dvije niže karte (dečko, kralj) od protivnika (dama, as), tako da će izgubiti obje 2. nevolja, teška situacija, škripac □ biti u ~i, upasti u ~u, *gabula* 1. situacija, *grif* način hvatanja u borenju, *hakl* 1. v. kuka 2. nogomet koji se igra za zabavu i bez strogih pravila, posebno bez strogog pravila o grubosti, pomaganju rukama i si. 3. neol. mali nogomet, *herckandidat* obožavatelj koji ima izgleda kod dame kojoj se udvara.²²

Postoje slučajevi kada je u hrvatskom italijanska razgovorna riječ, a u srpskom neutralna: *bataljon* term. jedinica vojske jačine ob. triju satnija kopnene vojske.

Podgrupu hrvatskih žargonskih germanizama sa dodatnom konotacijom čine riječi sa oznakom – 1. "žarg. lokal.": *cajger* kazaljka (na satu), *ciferšlus* (patentni) zatvarač; smičak rij., *feler* greška A roba s -om žarg. roba s greškom, *gajba* 1. košara ili plastični sanduk za određeni broj boca u transportu 2. v. krletka, kavez 3. sport žarg. zgoditak u nogometu, rukometu 4. žarg. izba, soba, stan 5. žarg. zatvor □ otići u ~u; naći se u ~i žarg. otići u zatvor (ob. u šali, kao mogućnost za manju krivicu),²³ 2. "žarg. reg.": *fašnik* poklade, karneval, *frajati* čekićem čistiti površinu od stare naslage žbuke, *heksenšus* lumbago, križobolja, 3. a) "žarg. razg.": *bren-škare* frizerske škare za izradu uvojaka (jedan krak koritast, drugi ulazi u nj, upotrebljavaju se zagrijane), usp. kolmovati, b) razg. žarg.": *hereroman* lagan roman ljubavnog sadržaja namijenjen sentimentalnosti naklonjenom širokom čitateljstvu, *blenda* otvor fotografskog aparata koji na većoj ili manjoj površini otvara objektiv i izlaže film svjetlu; zaslon, *borer* svrdlo (ručno i dio bušilice), *feš* koji je lijep i dolična izgleda; pristao, skladan, elegantan,²⁴ c) "razg. lokal. žarg.": *cimerman* tesar cimet m [orij.] 1. mirisna i slatkasta korica vrste tropske lovorike (*Cinnamomum zeylanicum*), upotrebljava se kao začim za slatkiše i pecivo 2. nijansa smeđe-ružičaste boje, 4. "žarg. fam.": *gem* *gemišt*,²⁵ 5. "žarg. vulg.": *fukati* spolno općiti, 5. "reg. žarg.", *grunt* posjed, *ganjak* reg. žarg. 1. prolaz pod lozom do kućnih vrata kroz dvorište 2. žarg. reg. lokal. hodnik,²⁶ 6. "lokal. žarg.": *filati* (što) nadijevati, puniti, *fleka* mrlja, *glat* (ob. u Zagrebu) pril. (čest.) glatko, bez problema, slobodno, jednostavno [nekoć kad je muškarac vidio ženu da na ulici puši smio ju je ~ nagovoriti] {usp. nagovoriti 2), *rešt* haps, zatvor term. općejez. pržun (usp.), buhara (usp.), butura

²² Uz lik *bedinerka* [4] dodaje oznaku "varv.". Riječ *drotar* ovaj rječnik tumači kao pokrajinsku, a *grif* kao varvarizam. U njemu nismo našli *brocak* i *buzenhalter*.

²³ [4] uz značenje "drveni sud načinjen od pet daska u kojem se nosi nešto sitno" stoji oznaka "pokr."

²⁴ U [4] *blenda* ima neutralnu vrijednost, a *borer* se tumači kao varvarizam i upućuje na *burgija*.

²⁵ [4] navodi uz *gem* samo "sport".

²⁶ *Grund* se u [4] tumači kao varvarizam. Ovaj rječnik *ganjak* obilježava kao pokrajinsko i upućuje na varvarizam *ganak*.

(usp.), čuza (usp.), *beštek* pribor za jelo, jedaći pribor.²⁷ 7. “deprec. žarg.”: *bircuz* krčma, gostionica,²⁸ 8. “pov. žarg.”: *frajla* [njem.] pov. žarg. gospodica, djevojka (u godinama kad više nije djevojčica) stara ~ a. pov. djevojka koja je prešla godine u kojima se po nekadašnjim običajima morala udati; stara cura, stara djevojka b. muška stara ~ podr. muškarac, ob. stari momak koji ima loša svojstva stare frajle (neurotičnost, mušičavost, sitničavost, sklonost ogovaranju itd.), 9. žargonizmi sa dva značenja različite stilističke vrijednosti: *Agramer* (ž spol *Agramerica*) 1. (doslovno o osobi) žarg. građanin Zagreba u značenju osobina koje mu se pripisuju (pristojnost, ugladenost, građanski odgoj, tolerancija, suzdržanost u javnom djelovanju i angažiranju) 2. pov. publ. žarg. (list *Agramer Zeitung*),²⁹ *gastarbajter* 1. žarg. onaj koji je na privremenu radu u stranoj zemlji 2. žarg. deprec. onaj koji je na ono što nosi od kuće dodao neke navike i ukus stečen na radu u inozemstvu.³⁰

Drugu veću podgrupu obrazuju germanizmi razgovornog karaktera: *cigla* opeka, *bedeker* knjiga ili brošura koja služi kao vodič za putovanje s kulturnom svrhom (razgledanje znamenitosti itd.); vodič, *bina* pozornica, *dunst* ono što se dobije kuhanjem u pari, što se zaparilo kuhanjem (ob. voće), *nemati* ~a (o čemu) nemati nikakva znanja, biti neznalica, *faliti* nedostajati, manjkati, *farba* boja općejez. term., *feder* opruga term., *filc* pust; pustina, klobučina, *flaša* boca općejez. term., *gelender* rukohvat, *fras* grč koji nastaje od nekog vanjskog razloga ili u jakom plaču kao nemogućnost dolaženja do daha (u male djece); sklopoci, *zacena*.³¹ U srpskom jeziku neki od njih imaju neutralnu vrijednost: *cigla*, *bina*, *flaša*.

Niz germanizama dobija u hrvatskom rječniku dvojnu markaciju: “razg. lokal.”: *figa* smokva općejez. *heklati* kačkati, ili “razg. lokal. reg.”: *gemitli* osjećaj udobnosti u umjerenosti i prisnosti ambijenta i osjećaju mjere izgrađenom u građanskom društvu i po građanskom srednjoevropskom ukusu. Markaciji “razg.” ponekad preti odlazak oznaka da se radi o germanizmu lokalnog karaktera: *cigaršpic* cijev u koju se umeće cigareta za pušenje; usnik, cigaretnik knjiš., cigalin lokal, razg., cigarnjača rij. neob., cigaruša rij. neob., muštikla reg. razg. ili regionalnog: *cukor* šećer, *foršibati* (što) popraviti cipele tako da se izmijeni poplat i prednji gornji dio (kapica) [~ cipele], *hozentregeri* naramenice, *fara* župa. Nijedna od njih nije tipična za srpski i bosanski/bošnjački.

²⁷ Uz riječ *glat* [4] ne daje nikakvu oznaku, a uz *beštek* stoji “varv.”.

²⁸ [4] navodi niz istokorijenskih riječi: *birz* (pokr. *birtija*), *birzuz*, *birzauz*, *birzaus*.

²⁹ [4] ukazuje da riječ *agramer* (nema *Agramer*) da ima ironičan karakter u značenju ‘Zagrepanin koji je vaspitan u nemačkom duhu’.

³⁰ Kad je izašao [4] sa slovom G (1965), ova se riječ još nije bila odomacila pa je u ovom rječniku i ne nalazimo.

³¹ Riječi *bedeker* i *bina* nemaju u [4] nikakvu stilističku oznaku. Lekseme *dunst* i *gelender* se objašnjavaju kao varvarizmi.

Treći čine regionalizmi: *špacirštok* štap za šetnju, *gablec* užina, *germa* kvasac, pjenica.³²

Germanizmi mogu imati dodatnu oznaku – 1. etnološku: *cug* 1. etnol. žarg. v. vlak [zagorski ~ vlak koji iz Zagreba vozi u Zagorje] 2. šah. žarg. v. potez [u dva ~a u dva poteza], *fascug* kliješta za pritezanje obruča na bačvi, *fertun* kožna pregača koja kovača štiti od vatre, *hamor* veliki kovački čekić (ob. se razlikuje od malog čekića koji se zove kladivac), *gmajna* reg. pov. općinski zajednički pašnjak,³³ *fizir* letvica na kojoj su označeni razdjeli, služi za baždarenje bačve, 2. arhaičnu: *grajzler* 1. reg. zast. mali trgovac mješovitom robom; sitničar (drugo značenje ima drugačiju oznaku: 2. *deprec* onaj koji nije sposoban da stekne uvid u opće interese, koji se bavi samo svojim sitnim problemima i interesima),³⁴ 3. neološku: *gilda* – ova je riječ u prvom značenju neologizam (2. neol. udruženje, udruga, društvo [Erasmus ~], a u 1. pov. u srednjem vijeku savez trgovaca ili zanatlija u nekim zemljama i odgovara cehu i esnafu).³⁵

Posebnu podgrupu čine hrvatski kalkovi za koje ne nalazimo ekvivalente u srpskom jeziku: *brkbinda* [njem. kalk] žarg. arh. brkovez *m* traka kojom se noću vežu brci da bi zadržali željeni oblik, *brzovlak* [njem. kalk] neol. brzi vlak, *glasnogovornik* knjiš. neodm. [njem. kalk] zvučnik.³⁶

Druge markacije su rjeđe – 1. “pejor”: *hohštapler*. 1. onaj koji pomoću spretna nastupa i manira pribavlja pristup u društvo 2. onaj koji živi raskošnije nego što ima sredstava, koji se izdaje za nešto više nego što jest [veliki ~, teški ~], 2. “term.”: *fuga* spoj između elemenata konstrukcije, kamenova ili pločica; reska, *bager m* [njem.] općejez. term. vozilo ili plovilo za vađenje pijeska itd., za čišćenje dna od nanosa, za raščišćavanja, iskopavanja i druge grube građevinske poslove; jaružalo (arh., gliboder neodm.),³⁷ 3. “pren”: *bedekerski* 1. koji je izložen kao u vodiču za putovanje 2. pren. deprec. suviše pojednostavljen; površan (o tekstu ili informaciji od koje se očekuje iscrpnost ili temeljitost).³⁸

U nekim slučajevima riječ je na posredan način ušla iz njemačkog u hrvatski jezik: *drek* [njem. posr.] razg. žarg. 1. izmet 2. ono s ništa ne vrijedi; beznačajna

³² U [4] *gablec* je varvarizam, a *germa* varvarizam pokrajinskog tipa (“varv. pokr.”).

³³ Riječ *gmajna* [4] označava se kao “varv. pokr.” u značenju ‘zajedničko, opštinsko zemljište, koje se može slobodno iskorišćavati’.

³⁴ U [4] *grajzler* je varvarizam, a riječi *deprec* nema.

³⁵ *Gilda* ima u [4] neutralnu vrijednost.

³⁶ Riječ *brkbinda* nismo našli u [4], dok se *brzovlak* tumači kao kovanica (kao i *brzovoz*). Uz leksemu *glasnogovornik* ide oznaka da je kovanica.

³⁷ Uz *bager* [4] ne dolazi nikakva markacija.

³⁸ Ovaj pridjev ne nalazimo u [4].

sitnica, koješta.³⁹ Ponekad se radi o (a) francusko-njemačkoj riječi: *bataljun m* (bataljon *razg.*) [fr. njem.] term. jedinica vojske jačine ob. triju satnija kopnene vojske (b) ili njemačko-mađarskoj ("njem. mađ."): *huncut razg.* pejor. prepredena osoba, spremna na sitne prevare i nestašluke [on/ona je ~].

Od hrvatskih mađarizama jedan dio se upotrebljava u srpskom i bosanskom/bošnjačkom sa istom stilskom vrijednošću – (a) ekspresivnom: *buđelar* eksp., v. lisnica, *đilkoš* reg. eksp. objestan mlad čovjek, pun snage; vjetrogonja, kicoš,⁴⁰ (b) pejorativnom: *bitanga* pejor. onaj koji je pun najgorih svojstava, onaj od koga se može očekivati samo loše; ništarija [prava, velika ~]⁴¹, (c) razgovornom: *čikoš* reg. razg. etnol., konjušar. Neki mađarizmi su tipični samo za hrvatski jezik, npr. *Eseker* (z spol. Esekerica) žarg. fam. Osječanin.⁴² Najveći dio drugih hrvatskih mađarizama ima oznaku "regionalno": *biroš* (*biruš*) pov. reg. najamni radnik na selu, *birov* pov. reg. 1. najniže zvanje u službi u malim mjestima i naselju; seoski pozivar, vikač, seoski bubnjar; dobošar lokal. 2. općinski starješina; kmet etnol., *čarda* reg. u panskim krajevima gostionica izvan naselja, *čorda* reg. etnol., krdo, *čordar* reg. etnol., onaj koji čuva čordu; govedar, svinjar.⁴³ Neki imaju više oznaka: *džak* reg. razg. etnol., v. vreća

Što se tiče anglicizama, jedni imaju u hrvatskom razgovorni karakter, a u srpskom su neutralni: *bek* sport razg., v. branič, *broker* term. razg. onaj koji na burzi izravno prati kretanje vrijednosti dionica i drugih vrijednosnih papira, njima trguje ili posreduje pri njihovoj kupnji i prodaji; burzovni stručnjak; senzal arh., burzovni mešetar arh. pejor.⁴⁴ Stilističku nepodudarnost između jezika nalazimo u riječima tipa: *bitnik* pripadnik kulturnog alternativnog svjetonazora u Sjedinjenim Američkim Državama sredinom 20. stoljeća, *buldožer* općejez. term. motorno vozilo, stroj za poravnavanje tla, zemlje; razrivač konstr. neodom, *golf* 1. igra na prostranim travnatim terenima tvrdim lopticama koje se posebnim štapovima tjeraju u jamice preko raznih zapreka 2. neol. publ. v. zaljev.⁴⁵ Postoje riječi bez stilističke oznake u hrvatskom, a u srpskom su neutralne: *finiš* u 1. značenju: sport. završni, odlučni dio

³⁹ U [4] postoje sasvim drugačija značenja riječi *drek*, i to pokrajinskog karaktera: 1.a. zastirka na kolima radi prenošenja nekog rada (žita, šljiva...); kola tako zastrta, b. tovar, količina hrane koja stane u takva kola, 2. kola s lotrama, taljiga, 3. direk, kolac za lotru na kolima, podupirač.

⁴⁰ [4] ukazuje da je ova riječ često pogrdna, a da oblik *đilkoš* ima pokrajinsku vrijednost. Uz *buđelar* ne stoji bilo kakva oznaka.

⁴¹ [4] ne ukazuje na obilježnost ove riječi.

⁴² Datu leksemu [4] tumači kao "varv. zast."

⁴³ Uz *biroš* [4] ne stoji oznaka, a uz *birov* ona dolazi u 3. značenju (zast. 'seoski knez') i 4. značenju (zast. pokr. 'predsjednik gradske opštine i njenog suda').

⁴⁴ Riječ *broker* nismo našli u [4].

⁴⁵ Riječ *bitnik* ima u [4] značenje 'individualno biće'. Uz *buldožer* ne dolazi bilo kakva oznaka. *Golf* se ne tumači kao neologizam.

natjecanja u brzini; završnica. Neki anglicizmi se u hrvatskom tretiraju kao žargonizmi: *džanki* 1. krajnja faza ovisnosti o drogi 2. osoba u takvom stanju.

Drugi kolokvijalizmi u hrvatskom imaju još jednu ili dvije oznake – (1) "razg. reg." ili "reg. razg.": *demižon* razg. reg. opletena staklena boca s pletenom ručkom za nošenje, zapremnine ob. od tri do deset litara; pletenka; *demižana* (razg. reg., *demižonka* (reg. razg.)), (2) "razg. žarg.": *finiš* u 2. značenju: *razg. žarg.*, završetak, *bodi* v. steznik, (3) "žarg. razg. gov.": *hepiend* žarg. razg. gov. sretan završetak književnog djela ili filma, ob. prema očekivanjima,

Pored italijanizama i germanizama veliku grupu hrvatskih posuđenica čine riječi orijentalnog porijekla ("orijent."). Ali za razliku od prvih ova je grupa karakteristična gotovo u jednakoj mjeri za srpski i bosanski/bošnjački jezik. Naime u analizi 126 orijentalizama sa stilističkom oznakom koje smo izvadili iz Anićeva rječnika nismo zapazili nijedan koji ne bi bio istovremeno srpski i, pogotovo, bosanski/bošnjački. Među tim riječima tri se eksplicitno vežu za srpski jezik: *Arnaut* srp., v. Albanac općejez. term., *čifta* reg. deprec. srp. 1. trgovčić, sitničar 2. lihvar, zelenaš, kaišar 3. pren. filistar, *delija* 1. pov. a. pripadnik posebne turske konjice s kraja 15. i početka 16. stoljeća b. tjelesna straža vezira, valije ili paše 2. a. meton. reg., srp., junak b. kršan, jedar momak,⁴⁶ *čarovija* eksp. čaršaf (čaršav) 1. term. u islamu plahta u kojoj se umrli sahranjuje [obredni ~] 2. srp., v. plahta, *čaršaf* (čaršav) 1. term. u islamu plahta u kojoj se umrli sahranjuje [obredni ~] 2. srp., v. plahta

Analiza pokazuje da hrvatski jezik ima manje neutralnih orijentalizama nego druga dva jezika (u našem spisku takvih je svega 6): *cimet* 1. mirisna i slatkasta korica vrste tropske lovorike, *čabar* veća drvena posuda s dvije uške, služi pranju; *dugme* 1. pločica (ob. okrugla) koja prolazi kroz rupicu (tkanine, kože i si.) i zakapčica; puce, botun, gumb (reg. i razg.), *durbin* ručni dalekozor za jedno oko; kanočal (reg. pom. pov.),⁴⁷ *fildžan* šalica bez uske, orijentalno ukrašena, za crnu kavu, čaj ili salep, *fitilj* v. stijenj; svještilo opće-jez. razg. knjiš.

Najviše hrvatskih orijentalizama ima regionalnu markaciju ("reg.") – gotovo polovina (74 od 126). Među njima izdvaja se 20 orijentalizama koji (osim "reg.") nemaju dodatnu oznaku: *amidža* stric, *arpadžik* crveni luk za sađenje; paradžik (lok.), *bašča* v. vrt, *ben* madež prirodan ili nanesen na put kao ukras, osobito na licu (za razliku od nekih drugih jezika, madež nema imena prema mjestu na tijelu), *bezistan* zidana i natkrivena tržnica u orijentalnom stilu; bazar, *bostan* 1. a. lubenica b. zajednički naziv za dinju i lubenicu 2. mjesto gdje raste bostan; bostanište □ obrati ~ razg. loše proći, nastradati kao Geschichter, *čam* jelovo drvo;

⁴⁶ Riječ *delija* u [4] ima u nekoliko značenja neutralni karakter, a u drugim je obilježena: "ist." (pripadnik nekog roda vojske), "etn. hip." (naziv kojim nevjesta oslovljava nekog od mladih muškaraca iz mladoženjinog roda), "pokr." (najveće povijeno pero u pijetlovom repu).

⁴⁷ *Dugme* u [4] je pokrajinska riječ u značenju 'zrno grožđa'.

jelovina, *čengija* željezna kuka o koju se u mesnici vješa meso, mesarska kuka; čengele, *čengel*, čengela, *čilibar* 1. v. jantar 2. etnol. sorta stolnoga grožđa, *dagara* posuda u koju se stavlja žeravica da bi se zagrijala prostorija; žeravnik; *mangal* (reg.), škaldin (reg.), *daidža* ujak – stric/ujak, *daidža*, dundo: dundo m reg., stric ili ujak, *daidžinica* daidžina žena; ujna, *dolma*. 1. nadjev od mljevena mesa i riže 2. jedno od jela s takvim nadjevom, *dušek* madrac, *džanarika* (*dženerika*) krupan, okrugao žuto-crven plod šljive (*Prunus insitilia*), *đardin* kultiviran gradski vrt za odmor u primorskim mjestima; perivoj, park, *đevrek* 1. pekarsko pecivo u obliku kotura 2. svitak od rupca ili od komada krpe koji se podmeće kad se nosi teret na glavi, *đulbastija* (*čulbastija*) orijentalno jelo, tučeno meso na žaru, *gajret* pomoć, solidarnost (javlja se u imenima muslimanskih organizacija), *hamam* (*amam*) kupalište s toplom vodom ili s parom.⁴⁸ Najčešći dodatni marker uz “reg.” je “razg.”: *bujrum* uzv. izvolite (pri ugošćivanju, čašćenju i nudenju), *čereg* (*čerek*) dio zaklane životinje tako podijeljen da odgovara četvrtini, *čuruk* 1. m tjelesni nedostatak, mana (obično domaće životinje, ekspr. za osobu) 2. prid. nepromj. a. lažan ili nevaljao; škart (o komadu novca ili novčanici) b. nepouzdan, smušen, priglup (o osobi), *čebe* pokrivač bez podstave za svaku priliku, u domaćoj izradi od vune, v. deka (općejez.), *ekmedžija* v. pekar.⁴⁹ Dvojna markacija može da se tiče samo jednog od značenja: *burgija* 1. reg. razg. svrdlo 2. a. besmislica, budalaština b. glupava šala, glupo prenemaganje - para vrti gdje ~ neće novac mnogo ili sve postiže, *fišek* 1. v. patrona 2. reg. razg. a. šiljast oblik papirnate vrećice, vrećica šiljasta oblika (ob. izrađena rukom) b. takav tuljac za sladoled.

Uz orijentalizam regionalnog karaktera mogu doći i dvije-tri dodatne konotacije – a) “reg., razg. etnol.”: *čakija* reg. razg. etnol. džepni nož sa sklopivom oštricom, *džaba* (*džabe*) reg. razg. etnol. 1. a. besplatno, badava b. vrlo jeftino [dajem ~] 2. uzalud, utaman, badava [~ se trudiš, ~ pričaš] D ~ mu bilo ne zanima me, dosadno mi je, neka ga, neka mu je, neka ide svojim putem, *džaba* (*džabe*) reg. razg. etnol. 1. a. besplatno, badava b. vrlo jeftino [dajem ~] 2. uzalud, utaman, badava [~ se trudiš, ~ pričaš] D ~ mu bilo ne zanima me, dosadno mi je, neka ga, neka mu je, neka ide svojim putem, b) “reg. razg. ekspr.”: *bataliti* (što) 1. napustiti,

⁴⁸ U [4] lekseme *amidža*, *bašta*, *ben*, *bezistan*, *durbin*, *đulbastija*/čulbastija, *gajret*, *hamam*/amam, *mangal*/mangala ne prati nikakva oznaka. Uz *arpadžik* dolazi “arg.” (‘sitan crni luk za rasađivanje’) i “pokr.” (‘vrsta sitnih miršljavih krušaka’). Turcizam *bostan* ima u 3. značenju (‘povrtnjak’), 4. značenju (‘povrće’), 5. značenju (‘voćnjak’), 6. značenju (‘bašta, cvjetnjak’) i 7. značenju (‘šumica, zaboran’) pokrajinski karakter. Riječ *dušek* je u 2. značenju obilježena kao “fisk.” (prostirka ispunjena dlakom). Uz riječ *dagara* dolazi oznaka “pokr. i zast.”. Lekseme *daidža* i *daidžinica* se tumače kao pokrajinski oblici. Turcizam *dolma* samo u 4. značenju ima pokrajinski karakter (donji dio konstrukcije čamca). *Đardin* se objašnjava kao italijanizam pokrajinskog karaktera (*giardino*). U značenju ‘veliki komad hljeba’ riječ *đevrek* ima pokrajinski karakter.

⁴⁹ U [4] uz *bujrum* ne dolazi nikakva oznaka, a *ekmedžija* se tumači kao pokrajinska riječ.

ostaviti (neki posao) 2. pokvariti, srušiti, upropastiti, razbataliti (neku spravu lošim rukovanjem),⁵⁰ c) “reg. razg. ekspr. etnol.”: *dert* duševna, ob. ljubavna bol i javno pokazivanje te boli (često potaknuto pićem) [pasti u ~ opijati se zbog ljubavne boli],⁵¹ *džabaluk* 1. stanje kada je sve džabe, sve je badava; jeftinoća 2. život bez rada, lagodan način zarađivanja, d) u različitim kombinacijama: *akšam* 1. reg. razg. jez. knjiž. etnol. prvi večernji mrak, sumrak 2. večernja molitva po islamskim običajima, *avlija* reg. razg., 1. dvorište općejez., dvor reg. etnol. jez. knjiž. 2. naplav oko čatrnje za hvatanje kišnice, *čelebija* reg. raz. pov. 1. naslov školovana čovjeka, dodaje se uz vlastito ime 2. titula mladića plemićkog roda; gospodin, *ekser* reg. razg. ekspr., v. čavao (općejez. term.), *fajda* (*vajda*) reg. razg. žarg., korist (od toga) nema ~e žarg. fam. od toga nema koristi, slaba korist od toga, *čuruk* reg. razg. 1. m tjelesni nedostatak, mana (obično domaće životinje, ekspr. za osobu) 2. prid. nepromj. a. lažan ili nevaljao; škart (o komadu novca ili novčanici) b. nepouzdan, smušen, priglup (o osobi).⁵²

U regionalnim orijentalizmima postoje čiste ekspreseme (“reg. eksp.”): *aferim* uzv. bravo!, odlično!, izvrsno!, svaka (ti) čast!, *bonluk* obilje (u dobrom životu), odlično imovno stanje, kadikad bolje nego što je potrebno ili što tko zaslužuje [sva ta obijest, to je od ~a] opr.: fukarluk, *budžak* skroviti kut, skrovito mjesto u kući, ono gdje svega može biti (otpadaka, paučine itd.) – ugao/kut/čošak/budžak, *fukarluk* bijeda, siromaština, krajnja oskudica, gola nevolja, ljuta sirotinja opr.: bonluk, *hadum* (*hadumac*) 1. pov. eunuh, uškopljenik 2. pren. deprec. nesposoban, neokretan čovjek, čovjek bez stvaralačkih snaga, *hajvan* 1. živinče, životinja 2. zb. stoka, marva, *hrsuz* (*rsuz*) lopov, kradljivac, *hršum* (*ršum*) velika ljutina, razbješnjelost, bijes.⁵³ Neke od njih imaju dodatnu oznaku “etnol.”: *dežmekast* (*dežmekav*) koji je mekane grade, koji nije mišićav; mekan, pupast, debeljuškast.

Ekspresivnost je ponekad prisutna samo u jednom od značenja, npr.: *čorsokak* 1. reg. sporedna slijepa uličica, sokak bez izlaza na jednom kraju 2. općejez. pren. razg. ekspr. bezizlazan položaj, nemogućnost da se nade rješenje; knjiš. isto slijepa ulica.

Što se tiče razgovornih orijentalizama, njih je u našem spisku 19. Neki od njih imaju samo jednu oznaku – “razg.”: *bambadava* pojačano *badava* vrlo jeftino, za bagatel, *beričet* 1. a. dobar urod, bogat prinos, dobra ljetina b. izobilje 2. dobar učinak, solidna dobit; korist, *buđ* (*buđa*) plijesan (term. općejez.), *drangulija* sit-

⁵⁰ [4] ne daje nikakvu oznaku.

⁵¹ U [4] ne nalazimo stilističku markaciju.

⁵² Riječi *akšam* i *avlija* nisu u [4] stilistički markirane.

⁵³ Uz riječ *aferim* ne dolazi u [4] nikakva oznaka, riječ *bonluk* ima pokrajinski karakter, a takvu vrijednost ima *budžak* samo u 4. značenju (‘ulaz u tor gdje se obavlja muža ovaca’), dok je u 5. značenju (‘v. bagas’) arhaizam.

nica bez velike vrijednosti (ob. ono što služi za ukras, bižuterija, razne figurice i sl.), *džumbus* vreva, galama, zbrka, nered, graja, *haps* v. zatvor (term. općejez.), rešt [njem.] lokal, žarg., pržun (usp.), buhara (usp.), butura (usp.), čuza (usp.).⁵⁴ Uz veći dio dolazi još jedna markacija – 1. “razg. reg.”: *deverati* boriti se sa životnim teškoćama; kuburiti, *dućan* trgovina, prodavaonica □ moja roba moj ~ (komu hoću tome dam) svatko ima pravo ulaziti u intimne veze kako želi i nema komu polagati računa, svatko je svoga tijela gospodar (ob. o ponašanju ženske osobe); zatvoriti ~ razg. iron. ostaviti se nekog neuspješnog posla,⁵⁵ 2. “razg. iron.”: *bajbuk* (*bajbok*), zatvor (općejez.), buhara, hapsana (razg. iron.),⁵⁶ 3. “razg. pejor.”: *bilmez* 1. glupak, osoba tupe pameti 2. glomazan čovjek, velike snage, podesan da sve izdrži, na kojega ništa neće (bolest, zaraza),⁵⁷ 4. “razg. ekspr.”: *dokusuriti* (koga, što) uništiti koga, učiniti kraj; dokrajčiti,⁵⁸ 5. “razg. etnol.”: *durati* 1. postojano podnositi teškoće, izdržavati napore (o osobama) 2. izdržavati trošenje od rabljenja, biti otporan na habanje (o stvarima i materijalima); trajati.⁵⁹ Ima više primjera sa tri oznake ili više: *adet* razg. reg. etnol. običaj iz narodnog života; navika, navada, *bećar* razg. reg. etnol. 1. mladi neženja, momak 2. veseljak, sklon piću, jelu, veselju i ženama, *alem* 1. razg. reg. jez. knjiž., dijamant; briljant općejez. term. 2. razg. ekspr. općejez. velika dragocjenost koja se ističe ljepotom, *čekić* razg. term. općejez. 1. ručno oruđe s najčešće drvenom drškom i posebno oblikovanim vršnim metalnim dijelom kojim se ukucavaju čavli 2. dio uređaja i sl. koji služi da tuče ili podsjeća na čekić, *đuture* 1. razg. žarg. reg. sve zajedno, sve koliko ima (ob. za kakav proizvod koji se inače prodaje na komade ili po kilogramu); najednom; osjekom, upoprijeko, paušalno 2. iron. svi ljudi, svi problemi itd. uzeti zajedno ili ujedanput, najednom, *žigerica* razg. etnol. reg., jetra.⁶⁰

Specifičnost hrvatskog jezika je vezivanje razgovornog orijentalizma *čarapa* za entonim *Hercegovac*, posebno u vicevima: *čarapa* (bijeje ~e) razg. Hercegovac (prisuje mu se da uz tamno odijelo u svečanoj prilici nosi bijele čarape).

Treću veću podgrupu čine orijentalizmi sa primarnom oznakom “etnol.” (12 primjera). Ni u jednom slučaju oni nemaju samo etnološku markaciju jer ih uvijek prati

⁵⁴ Riječ *badava*, *bambadava*, *beričet* se tumače u [4] kao varvarizmi, a *drangulija* u 1. značenju ima ironičan karakter (a. ‘predmet bez vrijednosti, jeftina, nepotrebna stvar’, b. ‘mali ukras, đinđuva, privjesak’), a u drugom neutralan (‘beznačajna stvar, glupost, tričarija’)

⁵⁵ Glagol *deverati* je prema [4] u 2. značenju pokrajinskog karaktera (‘provoditi u bdenju’). Uz *dućan* ne dolazi nikakva oznaka.

⁵⁶ [4] ne daje riječ *bajbuk*, već samo vulgarizam *bajbok*.

⁵⁷ *Bilmez* se u [4] tumači kao varvarizam.

⁵⁸ Ovaj glagol nema u [4] nikakvu oznaku.

⁵⁹ [4] ne ističe stilističku vrijednost glagola *durati*.

⁶⁰ U [4] *adet*, *alem* i *đuture* se tretiraju kao neutralne riječi, dok *bećar* ima u tri značenja markaciju: ‘ist.’ (‘ratnik, dobrovoljac, vojnik najamnik’), ‘zast.’ (‘organ izvršne vlasti, pandur’), ‘pokr.’ (‘najamni radnik; pomoćnik u trgovačkoj radnji, kalfa’).

neka dodatna – 1. najčešće “etnol. reg.”: *čaršija* dio mjesta (ob. ulica i trg) u kojem se odvija glavni proizvodni, trgovački i društveni život 2. pejor. utjecajni ljudi i njihov” djelovanje na javnost i javne interese (u balkanskim zemljama), *dizgin* uzde kojima se upravlja konjem; vodice; vojke (etnol. lokal.), *džamadan* (*džemadan*) 1. dio muške nošnje; prsluk 2. kožnata torba, *čakšire* dio muške nošnje, hlače od domaće valjane vune, široke u gornjem dijelu, uske od koljena do gležanja (preko toga dijela nose se čarape),⁶¹ ponekad složenog tipa: *čelepōš* etnol. reg. pov. čohana kapa crvene boje kao dio muške nošnje u nekim zemljama Turskog Carstva 2. kapica duhovnika, prati oblik glave, nosi se i ispod drugog pokrivala, *baksuz* etnol. reg. razg. 1. a. onaj koji nema sreće, kojega ne prati sreća; pehist(a) *razg.*, zlosretnik (općejez.) b. koji nosi nesreću drugome opr.: batlija 2. nesreća, loša sreća, zla sreća; smola, peh, *čumez* 1. etnol. reg., v. kokošinjac 2. pejor. deprec. neuredna prostorija, 2. “etnol. lokal.”, “pren. reg.”: *duduk* 1. etnol. lokal, pastirska svirala 2. pren. reg., glupan, budala (biti) glup kao ~ vrlo glup; spavati kao ~ vrlo tvrdo spavati⁶², 3. “etnol. općejez.”, “reg. etnol. ekspr.”, “pren.”: *aždaja* 1. etnol. općejez. proždrljiva zvijer iz bajke i pripovijetke, jeziva izgleda i obično zelene boje, s nekoliko glava; zmaj; aždaha reg. etnol. ekspr. 2. pren. zla, opaka žena.⁶³

Bez oznake “reg.” regionalni orijentalizmi imaju različite stilističke vrijednosti – 1. “etnol. orij. arh.”: *čardak* 1. etnol. orij. arh. a. prostorija na katu s dijelom izbočenim prema ulici b. pov. stražarnica 2. etnol. reg. gostinjska soba na katu u kući orijentalne gradnje 3. razg. reg. koš za kukuruz na stupovima; kukuruzana, 2. “etnol.”, “ov”, “pren. iron.”, “etnol.”: *barjaktar* 1. a. etnol. onaj koji nosi barjak; zastavnik b. pov. zastavnik vojske Turskog Carstva 2. pren. iron. onaj koji se ističe i predvodi [~ ideologije] 3. etnol. alkar koji u svečanoj povorci nosi zastavu.⁶⁴

U našem spisku postoje (a) orijentalizmi koji su isključivo ekspresivi (“eksp.”): *dželat* 1. krvnik (kao izvršilac smrtne kazne) 2. onaj koji je okrutan; dušmanin, *džin* div, gorostas, (b) orijentalizmi koji suisključivo pejorativi (“pejor.”): *alapača* ženska osoba koja se nepristojno ponaša, više, ogovara itd.; prostakuša, *busija* zasjeda 2. pothvat ili djelatnost da se niskim sredstvima iz potaje, iza leđa nešto učini ili nekome nanese zlo; zaplotnjaštvo, *busijaš* pejor. onaj koji djeluje iz busije, zasjede⁶⁵, (c) orijentalizmi sa dodatnom konotacijom uz “pejor.”: *bata* pejor. razg. reg. lokal prost, zapušten, neotesan čovjek, *balija* pejor. reg. razg. neuk musliman, koji ne

⁶¹ Riječ *dizgin* je u [4] bez markacije, a *baksuz/baksus/bahsuz/bahtsuz* se smatra varvarizmom.

⁶² U [4] *duduk* ima više oznaka – “muz. nar.” (‘svirala, frula, zurla’), “pokr.” (‘uvijen list hartije, fišek’), “pokr.” (‘zrela tikva’), “fis.” (‘glup, ograničen čovek’).

⁶³ Riječ *aždaja/aždaha* u [4] ima oznaku “prazn.” = praznovjerje, sujevjerje (‘ogromna neman’).

⁶⁴ Za riječ *barjak* u [4] se u jednom od četiri značenja daje oznaka “zast.” (‘starešinski čin u vojsci, zastavnik’), a kao varvarizam navodi se oblik *bajrak*.

⁶⁵ Uz riječ *alapača* ide u [4] oznaka da je pogrdna (‘žena koja govori brzo, mnogo, brbljivica, torokuša’). Uz *busiju* ne dolazi nikakva oznaka.

pripada obrazovanom svijetu ili plemstvu, sirov, neugladen, neotesan čovjek,⁶⁶ (d) orijentalizmi sa oznakom "pov." (povijest, pripada povijesti): *čauš* 1. pov. niži čin u turskoj vojsci 2. etnol. vođa svatova, onaj koji se brine za red i raspoloženje 3. pov. reg. onaj koji oglašava obavijesti i naredbe; telal, općinski pozivar, bubnjar, *bula* pov. pejor. žena u tradicionalnoj orijentalnoj odjeći sa žarom na licu,⁶⁷ *čehaja* pov. reg. 1. upravitelj imanja (na dvoru turskog cara ili kod spahije) 2. vezirov zastupnik.

Interesantan je orijentalizam *delija*, jer se jedno od značenja veže za srpski jezik: *delija* a. pripadnik posebne turske konjice s kraja 15. i početka 16. stoljeća b. tjelesna straža vezira, valije ili paše 2. a. meton., reg., srp., junak b. kršan, jedar momak

5. Analiza ograničenog materijala i na ograničenom prostoru ukazuje da su leksičke stilističke razlike između B, K i S veoma složeno i kompleksno pitanje. Utvrđivanja diferencijalnih obilježja u leksici pomenutih jezika najviše ometa činjenica da ne postoje leksikografski priručnici koji bi omogućili da se ravnopravno, izbalansirano i objektivno dođe do relevantnih zaključaka. To što srpski i bosanski/bošnjački jezik nemaju rječnik koji bi mogao poslužiti za stilističku analizu ovakve vrste veoma se negativno odrazilo na analizu, jer smo prisiljeni bili da se koncentrišemo samo na građu jednog jezika, a da materijal druga dva jezika tumačimo neadekvatno i ponekad subjektivno.

6. Analiza je pokazala da markirana leksika B, K i S obrazuje tri grupe riječi. U prvoj se nalaze riječi koje su u oba jezika identične, ali su u hrvatskom markirane, a u srpskom (i ponekad bosanskom/bošnjačkom) neutralne. Druga grupa je sastavljena od riječi koje postoje u oba jezika, ali su u srpskom markirane, a u hrvatskom neutralne. Treća grupa obuhvata riječi koje su u hrvatskom markirane, a u srpskom ili ne postoje ili se uopšte/gotovo ne upotrebljavaju. Ovdje spadaju, prije svega, hrvatski regionalizmi. Najveću grupu čine italijanizmi. Drugu veću skupinu obrazuju germanizmi. Oni u hrvatskom jeziku imaju različitu stilističku oznaku i, koliko ovaj materijal pokazuje, češće su nego u srpskom. Od hrvatskih mađarizama jedan dio se upotrebljava u srpskom i bosanskom/bošnjačkom sa istom stilskom vrijednošću. Što se tiče anglicizama, neki imaju u hrvatskom razgovorni karakter, a u srpskom su neutralni. Veliku grupu posuđenica čine riječi orijentalnog porijekla ("orijent."). Za razliku od prvih ova je grupa karakteristična gotovo u jednakoj mjeri za sva tri jezika.

⁶⁶ [4] konstatuje da je lik *bata* karakterističan za istočno područje ("ist. kr."), a *bato* za zapadno ("zap. kr."). Od šest značenja samo jedno (prvo) ima markaciju – "hip.". Za riječ *balija* kaže se da predstavlja pogrdni naziv za bosansko-hercegovačke muslimane i sirove, neotesane ljude uopšte.

⁶⁷ U [4] se daju četiri značenja, od kojih je drugo "pokr." ("strina, ujna"), a treće "bot." ("bulka, kozlac").

Izvori i literatura

- [1] Anić, Vladimir. Rječnik hrvatskoga jezika. – Zagreb, 2000.: Novi Liber – 1439 str.
- [2] Isaković, Alija. Rječnik karakteristične leksike u bosanskoj jeziku. Wuppertal, 1993.: Bambi. – 497 str.
- [3] Rečnik srpskohrvatskoga jezika. Knj. I-IV / Urednici Mihailo Stevanović, Ljudevit Jonke i dr. – Novi Sad – Zagreb, 1969.
- [4] Rečnik srpskohrvatskog [srpskog] književnog i narodnog jezika. Knj. 1-15 / Prvi urednik Aleksandar Belić. – Beograd, 1959 – 1996.: Institut za srpskohrvatski jezik [za srpski jezik].
- [5] Šonje, Jure. Rječnik hrvatskoga jezika. / Glavni urednik Jure Šonje. – Zagreb, 2000.: Leksikografski zavod Miroslava Krleža – Školska knjiga. – 1450 str.
- [6] Tošović, Branko. Ekspresivnost. – In: Stil. – Beograd – Banjaluka, 2004.. – sv. 3. – Str. 25-61.

Lexikalisch-stilistische Unterschiede zwischen dem Serbischen, Kroatischen und Bosniakischen

Stilistisch markierte Lexik bildet drei Gruppen von Wörtern. Die erste Gruppe beinhaltet Wörter, die in zwei Sprachen identisch, aber in der Sprache **A** markiert und in der Sprache **B** neutral sind. Die zweite Gruppe besteht aus denselben Wörtern, wobei diese in der Sprache **B** markiert und in der Sprache **A** neutral sind. Die dritte Gruppe umfasst in der Sprache **A** markierte Wörter, die in der Sprache **B** entweder nicht vorkommen oder gar nicht bzw. kaum verwendet werden. Dazu zählen vor allem Regionalismen. Im Kroatischen machen dabei in Bezug auf das Serbische die größte Gruppe Italianismen aus. Die zweite große Gruppe bilden Germanismen, die im Kroatischen über eine unterschiedliche stilistische Markierung verfügen und – dem untersuchten Material zufolge – häufiger vorkommen als im Serbischen. Von der kroatischen Hungarismen wird ein Teil auch im Serbischen und im Bosnischen/Bosniakischen mit dem gleichen stilistischen Wert verwendet. Was die Anglizismen betrifft, lässt sich feststellen, dass einige von Ihnen im Kroatischen umgangssprachlichen Charakter besitzen, wogegen sie im Serbischen neutral sind. Eine große Gruppe an Lehnwörtern bilden jene orientalischer Herkunft. Doch zum Unterschied zu der ersten ist diese Gruppe in beinahe gleichem Ausmaß für alle drei Sprachen charakteristisch.

Lexical stylistic differences between Serbian, Croatian and Bosnian language

Summary

Stylistically marked lexicon of Bosnian, Croatian and Serbian language composes of three word groups. The first of these groups includes words that are identical in both languages, with the difference that are marked in the Croatian language, and neutral in the Serbian language. The second group is composed of words which exist in both languages, but which are marked in the Serbian language, and neutral in the Croatian language. The third group of words composes of words which are marked in the Croatian language, but which do either not exist or are completely/almost unused in the Serbian language. These words include, first and foremost, Croatian regionalisms. The largest group of these regionalisms is composed of Italian loanwords. The second largest group is composed of German loanwords. They have various stylistic marking in the Croatian language, and, as this study will show, they are more commonly used than in the Serbian language. One part of Croatian Hungarian loanwords are used in Serbian and Bosnian language with the same stylistic value. As far as anglicisms are concerned, some of them have conversational features in the Croatian language, and are neutral in the Serbian language. A large number of loanwords are of oriental origin. As opposed to the prior mentioned loanwords, however, this group is almost equally divided across all three languages.

Key words: lexical difference, stylistics, stylistic value, Serbian language, Croatian language, Bosnian language.

Author: dr. sc. Branko Tošović (Graz, Austrija)

Review: Riječ, 2008., god. 14., sv. 4., str. 68. - 86.

Title: Leksičke razlike između bosanskog/bošnjačkog, hrvatskog i srpskog jezika

Categorisation: pregledni rad

UDC: 811.163(497.6):811.163.42:811.163.41

Number of graphic signs: 47.847 (no spaces) and 56.383 (with spaces)

2

KNJIŽEVNE TEME